

FRANCISZEK KAPUSTA

Wyższa Szkoła Zarządzania i Bankowości w Poznaniu*

SZKOŁA ROLNICZA W CZERNICHOWIE – 150 LAT W SŁUŻBIE POLSCE I JEJ WSI

1. Wprowadzenie

W Galicji Zachodniej podobnie zresztą jak na innych ziemiach polskich w XVIII wieku panował powszechny analfabetyzm. Było tak pomimo, że według ustawy z 1774 r. w każdej gminie miała być czynna trzyletnia szkoła zwana trywialną. Nauczycielami w tych szkołach zazwyczaj byli organisci i zwolnieni do rezerwy podoficerowie armii austriackiej. Nauczanie odbywało się przez pierwsze dwa lata w języku polskim a trzeci rok w języku niemieckim. Nikt nie uczył rolnictwa właścicieli ziemskich, czeladzi folwarcznej ani chłopów pańszczyźnianych. Po uwłaszczeniu chłopów (1848 r.) majątki ziemskie zaczęły odczuwać brak rąk do pracy. Zachodziła potrzeba zastąpienia ubywających zasobów pracy wydajniejszymi pracownikami. Postulowano rozwój oświaty rolniczej. Było to tym bardziej ważne, że istniały już szkoły rolnicze na Węgrzech, Czechach i na Morawach oraz Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego w Dublanach k/Lwowa założona w 1856 r.

W ówczesnej Europie powstawały towarzystwa rolnicze, których działalność miała na celu podniesienie poziomu gospodarowania w majątkach ziemskich. Na terenie Galicji Zachodniej od 1845 r. działało Krakowskie Towarzystwo Gospodarczo-Rolnicze utworzone przez właścicieli ziemskich i administratorów majątków. Statut stanowił, że „Zadaniem Towarzystwa jest obudzić naukę i pracę w rolniku. Środkami zaś, które by do osiągnięcia tego celu doprowadziły są: kształcenie się naukowo w szkołach rolniczych, które by zarówno w teorii jak i w praktyce uczniów usposabiały” [Rocznik c.k. 1851]. W pierwszym dziesięcioleciu swej działalności Towarzystwo organizowało szkolenia rolnicze na różnych poziomach.

2. Powstanie szkoły i jej działalność do 1922 r.

W 1855 r., kiedy prezesem Krakowskiego Towarzystwa Gospodarczo-Rolniczego został Michał Badeni, sprawa utworzenia szkoły stała się priorytetową. Przygotowano projekt statutu przyszłej szkoły rolniczej, który został zatwierdzony przez władze austriackie w 1857

---

* Absolwent szkoły (1955 r.)

r. Na siedzibę szkoły wybrano folwark w Czernichowie, położony ok. 20 km na południowy zachód od Krakowa [Hyla, Jarosz 2000].

Organizatorem i pierwszym dyrektorem szkoły został w 1858 r. major Seweryn Korzeliński. W tym samym czasie zatrudniono Romana Gąsiorowskiego jako kierownika folwarku i nauczyciela rolnictwa oraz Ignacego Szmycińskiego na stanowisko ogrodnika i nauczyciela. Te trzy osoby przygotowały folwark i otaczające go zabudowania do potrzeb szkolnych, a po otwarciu szkoły były w niej pierwszymi nauczycielami.

Szkoła została otwarta w 1860 r. Nazwa szkoły podkreślała jej niepaństwowy charakter i po polsku brzmiała „Zakład Praktyczny Rolniczy Towarzystwa Gospodarczo-Rolniczego Krakowskiego w Czernichowie”, następnie zmieniona na „Szkoła Praktyczna Gospodarstwa Wiejskiego w Czernichowie”. Była to czteroletnia męska szkoła rolnicza z programem podzielonym na dwuletnie kursy z wyodrębnieniem zagadnień teoretycznych i praktycznych. Pierwszy rok szkolny rozpoczęło 19 uczniów, z których tylko 4 ukończyło szkołę.

Po pięciu latach istnienia szkoły zniesiono podział na dwa kursy i zaostrzono wymagania wobec kandydatów. Nauczanie teoretyczne zostało zrównane z nauczaniem praktycznym, które przeważało w poprzednich latach. Zmienił się zasadniczo zakres nauczania i zwiększyła się liczba przedmiotów.

W okresie pierwszych dwudziestu lat działalności szkoły przez jej mury przewinęło się ok. 300 uczniów. Najwięcej pochodziło z Galicji (rejony: Rzeszowa, Krakowa, Bochni, Sanoka, Tarnowa, Wadowic, Lwowa i Stryja). Z Kongresówki najwięcej uczniów pochodziło z rejonu: Sandomierza, Miechowa, Kielc, Częstochowy, Radomia, Warszawy i Lublina. Pod względem pochodzenia społecznego przeważali synowie oficjalistów dworskich i ziemian. Uczyli się również synowie z rodzin kupieckich, inteligentkich, chłopskich i rzemieślniczych. Wobec braku szkół zawodowych w Galicji szkoła w Czernichowie cieszyła się dużym zainteresowaniem młodzieży z miasta [Hyla, Jarosz 2000].

Na początku lat siedemdziesiątych XIX w. szkoła była najuboższą w całej monarchii habsburskiej. Postęp zaznaczył się po 1874 r. dzięki wyższym subwencjom krajowym i rządowym oraz liczniejszym darom prywatnym.

Starania Towarzystwa o większe subwencje krajowe i rządowe doprowadziły do oddania szkoły pod administrację władz krajowych (24.09.1880 r.).

Nowy statut szkoły, który wszedł w życie w roku szkolnym 1882/1883, przed Krajową Średnią Szkołą Rolniczą w Czernichowie postawił cel „wykształcenia gospodarzy wiejskich uzdolnionych do zarządu folwarkiem”. Nauka trwała 3 lata, a nauczanie teoretyczne zdecydowanie przeważało nad praktycznym.

W 1885 r. austriackie ministerstwo rolnictwa zatwierdziło nowy plan nauczania, zgodnie z którym szkoła uzyskała taki sam status jak wszystkie średnie szkoły rolnicze w monarchii. Do szkoły przyjmowano kandydatów po ukończeniu gimnazjum niższego lub realnego. Egzaminy odbywały się po półroczu i po zakończeniu roku szkolnego. Po egzaminie końcowym po trzecim roku nauki i rocznej praktyce absolwent uzyskiwał świadectwo główne, uprawniające do samodzielnego kierowania majątkiem.

Przejęcie szkoły pod administrację Wydziału Krajowego w sposób znaczący poprawiło jej sytuację finansową. Zakupiono i wykonano w szkole niezbędne pomoce naukowe. Zorganizowano zbiory eksponatów, muzea, laboratoria, gabinety i pracownie. Zgromadzono poważny zbiór książek, tak, że w 1914 r. biblioteka liczyła ok. 6 tys. woluminów w języku polskim, niemieckim i francuskim.

Dokonano również szeregu inwestycji, dzięki czemu powiększyła się baza materialna szkoły i gospodarstwa oraz zasadniczo zmieniło się otoczenie szkoły. Z inwestycji należy wymienić: dobudowanie internatu do głównego budynku szkoły wraz z kuchnią, jadalnią, łaźni, kaplicy, pomieszczeń dla dyrekcji i administracji szkoły, zainstalowano centralne ogrzewanie i doprowadzono wodę do całego budynku. W ostatnich latach XIX w. wybudowano halę maszyn i narzędzi rolniczych oraz modeli budownictwa wiejskiego, mieszkanie dla ogrodnika i jego pomocnika, stodołę dwie szklarnie i stajnię. W 1898 r. odsłonięto na dziedzińcu szkoły pomnik Adama Mickiewicza.

Szkoła zyskiwała prestiż, co uwidaczniało się w napływie kandydatów do niej. Liczba kandydatów wielokrotnie przewyższała limit przyjęć (ok. pięciokrotnie). Po 1880 r. ok. 60% młodzieży pochodziło z zaboru rosyjskiego głównie z rodzin ziemiańskich.

Wybuch I wojny światowej spowodował zamknięcie szkoły. Jednak już w 1915 r. szkoła wznowiła nauczanie i kontynuowała je do końca wojny. Część młodzieży zaciągnęła się do legionów, a część została zmobilizowana do wojska austriackiego i rosyjskiego.

Dyrektorzy szkoły i jej nauczyciele zasługują na specjalną uwagę [Hyla, Jarosz 2000]. Poza kwalifikacjami zawodowymi wielu z nich wyróżniało się zaangażowaniem w sprawy szkoły i środowiska. Wielu spośród nich to uczestnicy powstań niepodległościowych, zbiegli sybiracy, prześladowani w zaborze pruskim księża (z wielkopolski) oraz „nauczyciele żabikowscy” [Żabikowo 2005].

Listę dyrektorów i nauczycieli otwiera wcześniej wspomniany Seweryn Korzeliński. Sprawnie kierował szkołą (1858-1866), będąc w niej dyrektorem, kasjerem, sekretarzem, intendentem i wychowawcą internatu. Nawiązał kontakt z mieszkańcami wsi i cieszył się ich ogromnym szacunkiem.

Drugi, Tadeusz Niewiadomski (1866-1868) pochodził z rodziny szlacheckiej i był oficerem w armii austriackiej. Był uczestnikiem powstania styczniowego; walczył pod dowództwem Langiewicza dowodząc batalionem strzelców w bitwach pod Małogoszczą, Piaskową Skałą i Ojcowem.

Trzeci dyrektor – Felicjan Szybalski (1868-1874), również wywodził się z rodziny szlacheckiej i był uczestnikiem powstania węgierskiego. Od 1861 r. był dzierżawcą Regulic (k. Alwerni), a następnie Mnikowa i Morawicy. Był prekursorem postępu w zakresie hodowli zwierząt, uprawy roślin i mechanizacji prac. Zdobył wiele nagród na wystawach rolniczych. W Czernichowie przyczynił się do zwiększenia mleczności krów, zmeliorował wiele pól, powiększył kamieniołomy i znacząco zwiększył plony zbóż. Rozbudował gmach szkolny i budynki mieszkalne dla nauczycieli.

Czwarty dyrektor – Mieczysław Chwalibóg (1874-1882), wywodził się z zamożnej szlachty małopolskiej. W czasie powstania krakowskiego (1846 r.) związał się z Edwardem Dembowskiem i Janem Tyssowskim, później szykanowany przez policję carską i zesłany na Sybir. Powraca do kraju w 1858 r., a następnie bierze udział w powstaniu styczniowym (zostaje członkiem Rządu Narodowego). Zesłany po upadku powstania, ucieka z Rosji do Austrii. Po powrocie do kraju wydzierżawił majątek w Sidzinie k/Skawiny, skąd trafił do Czernichowa.

Później kolejno dyrektorami byli: Leonard Brokl (1883), Bronisław Drwęcki (1883-1885), Saturnin Jakubowski (1885-1888), Kanrad Kuhl (1888), Tomasz Ryłski (1888-1889), Władysław Łaszczyński (1889-1895), Władysław Jelonek (1895-1896 i 1915-1916), Roman Bastgen (1896-1899), Feliks Sikorski (1899-1912), Paweł Mazurek (1912-1914 i 1916-1921) i Jan Profic (1921-1923). Dyrektorzy ci posiadali różne przygotowanie do pełnienia swych funkcji i na ogół bogatą, patriotyczną przeszłość. Do pracy pedagogicznej władze szkolne starały się angażować osoby o wysokich kwalifikacjach zawodowych, zaangażowanych patriotycznie i społecznie. Prowadzenie lekcji, sprawy wychowawcze, pomoc administracji szkoły i gospodarstwa, współpraca ze środowiskiem wiejskim, organizacja działalności kulturalnej uczniów, to zadania, które wymagały od nauczycieli całorocznego zaangażowania się. Wynagrodzenie pieniężne nauczycieli (bardzo niskie) było wspomagane deputeratem drzewnym i w produktach spożywczych. Nauczyciele na ogół mieszkali w budynkach szkolnych, chociaż były przypadki zamieszkiwania we wsi Czernichów.

W ówczesnych warunkach najważniejszą osobą po dyrektorze był kapelan. Pierwsi kapelani obok nauczania religii pełnili również funkcje wychowawców internatu, nauczali języka polskiego, historii i geografii. Oni podobnie jak dyrektorzy szkoły na ogół mieli za

sobą przeszłość rewolucyjną. I tak np. ks. Wawrzyniec Centt, uczestnicząc w Powstaniu Styczniowym został komisarzem cywilnym województwa kaliskiego i organizatorem oddziałów powstańczych. Dowodząc trzystu osobowym oddziałem, schwyty, uciekł z więzienia i wyjechał do Paryża. Po powrocie z Paryża został kapłanem czernichowskim (1876-1879). Z kolei w latach 1883-1888 kapłanem i zastępcą dyrektora szkoły był Tadeusz Chromecki. Brał aktywny udział w konspiracji przedpowstaniowej, zbiegł w ostatniej chwili przed aresztowaniem do Galicji. Stąd wysiedlony udał się do Włoch, a następnie do Francji. Po powrocie był kapłanem u Badenich, następnie magistrem nowicjatu u o. Pijarów w Krakowie, żeby po kilku latach zostać skierowanym przez biskupa do Czernichowa.

Najdłużej pełnił funkcje kapłana ks. Władysław Jelonek (1892-1916) - wcześniej dwukrotnie dyrektor szkoły, który położył wielkie zasługi na polu wychowawczym, ciesząc się dużym autorytetem w szkole i na wsi. Uczył języka polskiego i historii, pełnił również funkcję zastępcy dyrektora szkoły. Działal w środowisku wiejskim i ruchu spółdzielczym.

W omawianym okresie pracowało w Czernichowie wielu wybitnych pedagogów, którzy nauczanie w szkole łączyli z badaniami naukowymi prowadzonymi w szkolnych laboratoriach, pracowniach oraz stacjach doświadczalnych. A oto przykłady:

Dr Adam Prażmowski [Prażmowski 2004], absolwent Wyższej Szkoły Rolniczej w Dublanach (1876 r.), mikrobiolog, agronom, działacz społeczny. Odbył studia doktoranckie w Lipsku. Jeden z twórców polskiej mikrobiologii. W latach 1882-1892 nauczyciel w Czernichowie (botaniki, fizjologii i uprawy roślin), a od 1919 r. profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego. W 1892 r. założył Związek Handlowy Kółek Rolniczych (1893-1910 prezes). Od 1893 r. członek Akademii Umiejętności. Pierwszy (1879, przed Cohnem i R. Kochem) opisał bakterie fermentacji masłowej i wyodrębnił je od laseczki siennej. W pracowni szkolnej w Czernichowie dokonał wielu odkryć z zakresu mikrobiologii. Początkowo zajmował się budową i rozwojem drobnoustrojów, m.in. w 1884 r. opisał budowę i rozwój laseczki węgliką (jako pierwszy w Polsce); wyróżnił stadium rozwojowe i wegetatywne bakterii. Najważniejsze jego osiągnięcia dotyczą procesu wiązania wolnego azotu z powietrza przez rośliny motylkowe. Niezależnie od M. Beijerincka i H. Hellriegela badał bakterie brodawkowe, opisał jako pierwszy bakteriozę. Zbadał budowę korzeni oraz rozwój brodawek. Badania A. Prażmowskiego nad roślinami motylkowymi stały się podstawą do uprawy tych roślin i stosowania nawozów zielonych. Założył pierwsze w Zachodniej Galicji pole doświadczalne, na którym pracował nad ulepszeniem odmian pszenicy i żyta. Pod jego kierunkiem wyhodowano odmianę pszenicy Ostka Grodkowicka, uprawianą szeroko w Galicji. Zajmował się także aklimatyzacją kilku niemieckich odmian zbóż. Oprócz badań

naukowych i pracy dydaktycznej A. Prażmowski rozwijał m.in. z F. Stefczykiem, działalność w spółdzielczości rolniczej (Spółkowa Kasa Oszczędności, Towarzystwo Kółek Rolniczych i in.). Jest autorem licznych publikacji z zakresu rolnictwa i spółdzielczości, spośród których wiele napisał w okresie czernichowskim.

Dr Ludwik Birkenmajer, absolwent Uniwersytetu Lwowskiego, w latach 1879-1909 uczył w Czernichowie matematyki i fizyki. W czasie pracy w Czernichowie ukończył doktorat i habilitację na Uniwersytecie Jagiellońskim. Został profesorem nadzwyczajnym UJ, a po odejściu z Czernichowa pracując na Uniwersytecie – zwyczajnym. Napisał ok. sto prac z zakresu matematyki, fizyki, historii astronomii i kartografii.

Dr Karol Malsburg ukończył chemię na politechnice we Lwowie, a następnie odbył studia rolnicze w Lipsku, gdzie uzyskał doktorat (1892). W Czernichowie (1897-1905) uczył hodowli zwierząt i zorganizował oborę zarodową bydła polskiego czerwonego, która rozślawiła w następnych latach szkołę. W okresie czernichowskim wydał szereg prac z zakresu zootechniki i żywienia zwierząt.

Dr Stefan Surzycki, studiował prawo w Warszawie, skąd po dwóch latach został usunięty z uczelni za działalność patriotyczną. Po studiach rolniczych w Lipsku osiadł w Czernichowie. W latach 1899-1934 nauczyciel rolnictwa, administracji rolnej, statystyki i rachunkowości. W okresie czernichowskim wydał pięć prac naukowych z zakresu ekonomiki, statystyki i organizacji gospodarstw wiejskich, aktywnie działając w ruchu narodowym. Po odejściu z Czernichowa został docentem, a następnie profesorem ekonomii na Uniwersytecie Jagiellońskim.

Dr Wiktor Schram, nauczyciel (1913-1919) ekonomii, administracji, rachunkowości i statystyki rolnej. W okresie czernichowskim przygotował rozprawę doktorską, której obrona odbyła się w 1918 r. Od 1921 r. profesor ekonomiki rolnictwa na Wydziale Rolniczo-Leśnym uniwersytetu w Poznaniu.

Dr Witold Staniszkis, nauczyciel (1909-1911) rolnictwa i ustaw agrarnych. Od 1911-1917 kierownik Stacji Doświadczalnej w Kutnie, a od 1912 r. wykładowca na Kursach Przemysłowo-Rolnych przy Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie. Od 1919 r. profesor SGGW, współorganizator i kierownik Zakładu Rolnictwa SGGW, a także pola doświadczalnego w Skierniewicach [Staniszkis 2004].

Dr Andrzej Walentynowicz, będąc profesorem UJ, w latach 1885-1897 uczył w Czernichowie zoologii i weterynarii.

Dr Franciszek Stefczyk, absolwent Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1884-1888 nauczyciel w Czernichowie przedmiotów: historii,

geografii, języka niemieckiego, statystyki rolnej, ustaw agrarnych i ekonomii. W 1887 r. doktoryzował się na UJ. W 1890 r. w Czernichowie założył pierwszą wiejską spółdzielnię oszczędnościowo-pożyczkową według wzoru Raiffeisena. Współorganizator i dyrektor Związku Handlowego Kółek Rolniczych (1898-1999). Kierownik Biura Patronatu dla Spółek Oszczędności i Pożyczek przy Wydziale Krajowym we Lwowie (1899-1918), wspierał tworzenie spółdzielni, których powstało ok.1,5 tys., zwanych później kasami Stefczyka. Założyciel i w latach 1904-1918 red. „Czasopisma dla Spółek Rolniczych”. Współorganizator (1907) i do 1918 r. dyrektor Krajowej Centralnej Kasy dla Spółek Rolniczych we Lwowie. W latach 1908-1913 poseł do galicyjskiego Sejmu Krajowego z ramienia PSL. Od 1918 r. dyrektor Centralnej Kasy Spółek Rolniczych w Warszawie. Współorganizator (1919) Państwowego Banku Rolnego. Inicjator (1924) i prezes Zjednoczenia Związków Spółdzielni Rolniczych RP. Autor wielu prac o spółdzielczości [Stefczyk 2005], z tego dziewiętnaście w okresie czernichowskim. Dla oddania czci i zachowania pamięci o swoim orędowniku i nauczycielu Czernichowianie w 1929 r. wzniesli Jemu piękny, granitowy pomnik. W 1974 r. w 50 rocznicę śmierci, stał się patronem Szkoły Rolniczej w Czernichowie dla której poświęcił czternaście lat swojej pracy.

3. Szkoła w okresie międzywojennym i okupacji hitlerowskiej (1922-1945)

W 1922 r. szkoła przeszła pod nadzór Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego i została podporządkowana Kuratorium Szkolnemu Lwowskiemu. Na podstawie statutu z 1923 r. otrzymała nazwę „Państwowa Średnia Szkoła Rolnicza” z zadaniem kształcenia „samodzielnych teoretycznie i praktycznie rolników”. Nauka trwała 3 lata i uzupełniona była roczną praktyką. Absolwenci zatrudniani byli jako kierownicy majątków ziemskich, nauczyciele szkół rolniczych, instruktorzy rolni, w administracji rolnej i stacjach doświadczalnych.

Kolejna reforma systemu szkolnego z 1932 r. wpłynęła na przekształcenie szkoły w trzyletnie Państwowe Liceum Rolnicze. Trzyletni cykl kształcenia oparto na podbudowie programowej 4-letniego gimnazjum ogólnokształcącego bądź rolniczego, zwieńczonych tzw. małą maturą. Zmiany programowe wprowadzano stopniowo i pełny program liceum obowiązywał w roku szkolnym 1936/1937.

W okresie międzywojennym większość nauczycieli z wcześniej zatrudnionych kontynuowało pracę w szkole. Z nowoprzyjętych nauczycieli na szczególną uwagę zasługują: inż. Kazimierz Kuczyński – chemik, inż. Walenty Wesołowski – absolwent Wydziału Rolnego UJ - zootechnik, specjalista z zakresu hodowli zwierząt, Marian Lityński –

specjalista z zakresu ogrodnictwa (po II wojnie rektor WSR w Szczecinie), mgr Jerzy Jedliński, nauczyciel języka polskiego, historii i geografii.

Nauczyciele w tym okresie skupili swoją uwagę na doskonaleniu programów nauczania i procesu dydaktycznego i Czernichów stał się wzorem dla nowo powstających szkół rolniczych. I tak:

Inż. Kazimierz Kuczyński, absolwent (1907 r.) Wydziału Chemii Szkoły Politechnicznej we Lwowie. Krótce pracował jako asystent w Katedrze Chemii Nieorganicznej i Organicznej AR w Dublinach, a następnie w zakładach przemysłu fermentacyjnego w Wieliczce i Żółkwi. W 1920 r. K. Kuczyński zrezygnował z pracy w przemyśle i od 1 września 1920 r. rozpoczął pracę w Czernichowie jako nauczyciel chemii i technologii rolnej. Jego nauczanie było oparte na licznych pokazach i doświadczeniach laboratoryjnych. K. Kuczyński poświęcał dużo czasu dydaktyce, żywo interesował się życiem młodzieży w internacie i jej pracą w gospodarstwie szkolnym podczas zajęć praktycznych. W 1923 r. K. Kuczyński wygrał konkurs na stanowisko dyrektora i objął to stanowisko z dniem 1 maja. Miał wówczas 39 lat i był w gronie pedagogicznym jednym z najmłodszych nauczycieli. K. Kuczyński był człowiekiem wyznającym zasady pełnej tolerancji.

Jako dyrektor K. Kuczyński, zawsze dużą uwagę przywiązywał do kształcenia praktycznego. Nawiązał liczne kontakty z właścicielami majątków ziemskich i do nich kierował na wakacyjne praktyki uczniów. Opracował nowy plan rozwoju gospodarstwa szkolnego; skrócono cykle płodozmianowe i zintensyfikowano produkcję. W niedługim czasie gospodarstwo szkolne stało się przykładowym dla okolicznych rolników. Na szczególną uwagę zasługiwała obora bydła polskiego czerwonego, chluba szkoły. Dbał również o inwestycje w bazę dydaktyczną, mieszkalną i produkcyjną gospodarstwa szkolnego. Nie było odcinka pracy i działalności szkolnej, których by nie modernizowano. Poważniejsze inwestycje zrealizowano w latach 1925-1931, kiedy to wybudowano budynek administracyjny, elektrownie wodną, barak dla ogrodu, kurnik, skanalizowano budynek szkolny i dokonano remontu budynków gospodarskich.

Poza szkołą dyr. K. Kuczyński angażował się w działalność licznych organizacji i po wyborach w 1935 r. został posłem do Sejmu RP. Jednak posłowanie nie leżało w jego naturze; po roku zrezygnował z mandatu i podjął obowiązki dyrektora szkoły.

Wyjątkowej zręczności wymagało kierowanie szkołą w czasie okupacji hitlerowskiej, która z krótką przerwą przez cały jej okres funkcjonowała. Okres okupacji hitlerowskiej to szczególna karta w historii szkoły. W końcu sierpnia 1939 r. dyr. K. Kuczyński otrzymał od władz w Krakowie polecenie ewakuowania szkoły w rejon Sandomierza. Archiwum szkolne i

stado była ewakuowana galerami. Grono nauczycielskie i część pracowników wyekspediowano autobusami. Szybkość działań wojennych powstrzymała jednak ewakuację, a pracownicy pod koniec września zaczęli wracać do domów. Jednym z pierwszych, którzy powrócili był inż. W. Wesołowski i przejął on pieczę nad gospodarstwem i szkołą. W maju 1940 r. powrócił również K. Kuczyński, który podjął obowiązki dyrektora.

W październiku 1940 r. szkoła wznowiła działalność jako Staatliche Landbauschule (Państwowa Wyższa Szkoła Rolnicza) o dwuletnim okresie nauczania.

Do szkoły przyjmowano młodzież bez ograniczeń ilościowych. Warunkiem przyjęcia było ukończenie trzeciej lub czwartej klasy gimnazjum ogólnokształcącego, względnie szkoły równorzędnej albo niższej szkoły rolniczej oraz kursu przygotowawczego do wyższych szkół rolniczych i złożeniu egzaminu wstępnego. Praktyka rolnicza obowiązywała wszystkich kandydatów [Samoliński 2006].

Program nauczania narzucony szkole był skromny, m.in. pomijał historię, geografę, a inne przedmioty w znacznym stopniu ograniczał (np. zamiastką języka polskiego była nauka tzw. korespondencji). W tej sytuacji wielu nauczycieli do przedmiotów zawodowych wplatało zagadnienia humanistyczne, a resztę zagadnień uzupełniano w ramach tajnego nauczania.

Zagadnienia omawiane na lekcjach uzupełniane były praktykami polowymi, ogrodniczymi oraz przy obsłudze inwentarza gospodarskiego.

Ważną rolę w procesie kształcenia odegrały kursy specjalistyczne prowadzone przez nauczycieli z inicjatywy Krakowskiej Izby Rolniczej.

Tajne nauczanie prowadzono na poziomie szkoły średniej oraz studiów uniwersyteckich. Wykłady odbywały się w domu inż. W. Wesołowskiego, którego dwaj synowie również uczęszczali do czernichowskiej szkoły. Prowadzono wykłady na wydziałach: filozoficznym, rolniczym i prawa. Wykładowcy przyjeżdżali z Krakowa, a z grona nauczającego w Czernichowie wykłady prowadzili inż. K. Kuczyński (dyrektor), inż. W. Wesołowski i dr D. Wanic.

Grono pedagogiczne czyniło liczne przedsięwzięcia mające na celu ochronienie zasobów szkoły, młodzieży a następnie należyte przygotowanie absolwentów do życia w społeczeństwie.

Największe zasługi dla utrzymania szkoły, ratowania uczniów, nauczycieli i osób spoza szkoły położyli inż. W. Wesołowski, inż. K. Kuczyński, dr D. Wanic i mgr J. S. Jedliński.

Inż. W. Wesołowski – nauczyciel w Czernichowie w latach 1931 – 1969, były legionista, uczestnik trzeciego powstania śląskiego, porucznik rezerwy artylerii, kawaler orderu Virtuti Militari, podjął na wielką skalę działalność konspiracyjną już pod koniec 1939 r. [Samoliński

2006]. Dużo wysiłku i czasu poświęcił na organizowanie pomocy ludziom, których los wojenny pozbawił środków do życia. W 1940 r. zorganizował Towarzystwo Przyjaciół Młodzieży Czernichowskiej, którego prezesem był Ks. Hieronim Radziwiłł, właściciel majątku ziemskiego Balice. Współdziałał również z proboszczem parafii czernichowskiej ks. kan. Władysławem Galusem, prefektem szkolnym i przewodniczącym Rady Głównej Opiekuńczej. Powstałe Towarzystwo odegrało znaczącą rolę w niesieniu pomocy młodzieży szkoły oraz gronu nauczającemu. W. Wesołowski organizował również pomoc materialną rodzinom profesorów UJ, aresztowanym przez hitlerowców oraz ludności żydowskiej.

Jesienią 1942 r. została utworzona na terenie szkoły placówka Armii Krajowej pod kryptonimem „Pardwa” pozostająca pod dowództwem porucznika W. Wesołowskiego, ps. „Dołęga”. W. Wesołowski zorganizował najpierw szkołę podoficerską, a później podchorążówkę AK. Coroczny napływ nowych uczniów stanowił bazę rekrutacyjną do tych szkół.

Dr Dominik Wanic, absolwent Wydziału Filozoficznego UJ (1929); w 1933 r. obronił pracę doktorską na tym wydziale. Po studiach pracował jako asystent w WSGW w Cieszynie, gdzie osiągnął stanowisko profesora kontraktowego i kierownika Zakładu Botaniki, Ogrodnictwa i Pszczelarstwa (1938 r.). W czerwcu 1939 r. dr D. Wanic zrezygnował z pracy w WSGW i od lipca tegoż roku zatrudnił się w PLR w Czernichowie. Prowadził zajęcia z botaniki, zoologii i ogrodnictwa. Włączył się do tajnego nauczania. Dostarczał z Krakowa od zaufanych księgarzy podręczniki gimnazjalne i licealne do łaciny, nauk przyrodniczych, geografii oraz literatury polskiej. Udział jego w kierowaniu samokształceniem uczniów na poziomie średniej szkoły ogólnokształcącej był bardzo wszechstronny. Jesienią 1945 r. dr D. Wanic powrócił do pracy w WSGW w Cieszynie, a po jej przeniesieniu do Olsztyna również tam, uzyskując tytuł profesorski.

Mgr Jerzy Stanisław Jedliński, absolwent Wydziału Filozoficznego UJ (1926), w Czernichowie uczył m.in. języka i literatury polskiej, dziejów Polski, geografii, ustroju i administracji Polski. W czasie okupacji prowadził zajęcia z przedmiotu „korespondencja”, w ramach którego wykładał zagadnienia z przedmiotów wyłączonych z programu (historia, geografia, literatura). Odegrał dużą rolę wychowawczą jako kierownik internatu i organizator życia kulturalnego uczniów.

W 1941 r. Niemcy wywieźli całe stado krów rasy polskiej czerwonej odmiany podgórskiej do majątków w protektoracie Czech i Moraw i dalszy ślad po nim zaginął. Udało się jednak odbudować stado krów zarodowych ponieważ w czasie wojny dyrekcja szkoły (przy szerokim zaangażowaniu inż. W. Wesołowskiego) sprzedała okolicznym rolnikom cielęta z najlepszym

rodowodem, rezerwując sobie prawo odkupienia tych sztuk lub ich potomstwa po wojnie. Tak też zrobiono i w ten sposób nastąpiła odbudowa stada bydła.

Represjami po wojnie zostali objęci niektórzy nauczyciele. Dyr. K. Kuczyński po kilku dniach aresztowania został zwolniony, natomiast W. Wesołowski zadenuncjowany przez osobę spoza szkoły, został aresztowany przez NKWD i wywieziony do łagru w Doniecku (Stalino) na radzieckiej Ukrainie, gdzie spędził 2 lata i 9 miesięcy.

W okresie okupacji szkołę ukończyło 339 osób, z tego 326 w systemie szkolnym, a 13 osób eksternistycznie. Wielu z nich później ukończyło studia akademickie różnych kierunków i specjalności: rolnictwo, weterynaria, zootechnika, leśnictwo, medycyna, farmacja, prawo, ekonomia, socjologia, mechanika, teologia i inne. Absolwenci ci w okresie powojennym odegrali ogromną rolę w życiu naukowym, gospodarczym, kulturalnym i społecznym kraju. Oto niektóre przykłady [Samoliński 2006]:

Stanisław Berger (absolwent Czernichowa z 1943 r.), prof. zw. SGGW, kier. Katedry Technologii i Higieny Żywienia Człowieka przekształconej w Instytut Żywienia Człowieka, dziekan Wydziału Żywienia Człowieka SGGW.

Władysław Bugała (1944), prof. zw., pracował na licznych stanowiskach do dyrektora Instytutu Dendrologii PAN w Kórniku włącznie.

Mieczysław Dłużewski (1944), prof. zw., m.in. kier. Katedry Technologii Zbóż i Koncentratów Spożywczych SGGW.

Remigiusz Fitko (1945), prof. zw., m.in. kier. Katedry Fizjopatologii (WSR – AR-T) w Olsztynie, dyr. Instytutu Podstawowych Nauk Weterynaryjnych, dziekan wydziału.

Józef Góralczyk (1943), prof. zw., m.in. organizator i kier. Zakładu Ekonomiki Rolnictwa, wicedyrektor i dyrektor Instytutu Śląskiego w Opolu; senator RP (1989-1991).

Stanisław Kowaliński (1941), prof. zw., m.in. kier. Katedry Gleboznawstwa (WSR – AR) we Wrocławiu, prodziekan, dziekan i prorektor, dyr. Instytutu Gleboznawstwa SGGW-AR w Warszawie.

Antoni Rutkowski (1942), prof. zw., m.in. członek rzeczywisty PAN, zastępca i sekretarz naukowy Wydziału Nauk Rolniczych i Leśnych oraz członek prezydium PAN, trzykrotny dr h.c, laureat licznych nagród krajowych i zagranicznych.

Jerzy Sobieszczański (1941), prof. zw., m.in. organizator i dyr. Instytutu Przechowalnictwa i Technologii Żywności, kier. Katedry Biotechnologii i Mikrobiologii Żywności (WSR – AR) we Wrocławiu.

4. Szkoła po 1945 r.

Okres ten charakteryzuje się dużą dynamiką zmian organizacyjnych i programowych. Proces dydaktyczny realizowali w większości nauczyciele z okresu wojennego. Utrzymanie właściwego poziomu nauczania było bardzo trudne, ponieważ brakowało podręczników, pomoce dydaktyczne w znacznym stopniu zostały zniszczone i nie uzupełniane w czasie okupacji, sale dydaktyczne przez szereg lat nie remontowane.

Dyrektor i nauczyciele szkoły starali się podtrzymywać tradycje szkoły co do poziomu nauczania i zachowania neutralności światopoglądowej. Początek lat pięćdziesiątych przyniósł zmiany w składzie pedagogicznym; dyr. K. Kuczyński został skierowany na emeryturę (po 27 latach pełnienia funkcji dyrektora), zaś Jerzy Jedliński wychowawca w internacie i nauczyciel języka polskiego był przenoszony kilka razy do innych szkół.

Wzrost liczby uczniów oraz uruchamianie nowych kierunków kształcenia wymagało zatrudniania nowych nauczycieli. Prace w szkole zaczęli podejmować jej wychowankowie po wcześniejszym odbyciu studiów wyższych. Zmieniali się dyrektorzy oraz nauczyciele. W okresie od 1950 r. do 2008 r. funkcję dyrektora pełniło 12 osób (od niespełna roku do 10 lat).

Pierwszy powojenny rok szkolny 1945/46 został rozpoczęty jeszcze w trzyletnim Państwowym Liceum Rolniczym. Warunkiem przyjęcia było świadectwo ukończenia gimnazjum ogólnokształcącego, a kandydaci nie spełniający tego wymogu zobowiązani byli do złożenia egzaminu wstępnego. Przyjęto 28 kandydatów. Klasę II stanowili uczniowie Landbauschule w liczbie 27.

W następnym roku szkolnym – 1946/47 - otwarto w Czernichowie trzyletnie męskie Państwowe Gimnazjum Rolnicze. Naukę w klasie I rozpoczęło 30 uczniów, absolwentów siedmioklasowej szkoły powszechnej. Było to przedsięwzięcie eksperymentalne i dalszego naboru nie prowadzono.

W 1947 r. otwarto trzyletnie liceum leśne, jednak na skutek protestu Ministerstwa Leśnictwa już w pierwszym roku zostało ono rozwiązane.

W 1949 r. przeprowadzono nabór do czteroletniego koedukacyjnego liceum rolniczego. Kandydatów przyjmowano po siedmioklasowej szkole powszechnej i pozytywnym egzaminie wstępnym.

Rok 1951 przyniósł kolejną reorganizację średniego szkolnictwa rolniczego. Istniejące lica rolnicze (czteroletnie) zostały przekształcone w czteroletnie koedukacyjne technika rolnicze. Celem ich było „przygotowanie wykwalifikowanych pracowników w stopniu technika-rolnika”.

Z kolei dotychczasowe trzyletnie lica rolnicze przekształcono w dwuletnie lica dla dorosłych. Przyjmowano kandydatów po szkole podstawowej z praktyką rolniczą,

absolwentów szkół praktyków-specjalistów, najzdolniejszych absolwentów przysposobienia rolniczego oraz absolwentów IX klasy szkoły ogólnokształcącej.

Absolwenci obu szkół, tj. czteroletniego technikum i dwuletniego liceum otrzymywali świadectwo technika rolnika. Mieli oni podejmować pracę w państwowych ośrodkach maszynowych, państwowych gospodarstwach rolnych, spółdzielniach produkcyjnych i służbie rolnej, będąc prekursorami „socjalistycznego rolnictwa”.

W 1956 r. w celu podniesienia poziomu nauczania czteroletnie technika rolnicze przekształcono w pięcioletnie. Uczniowie klasy IV, którzy nie zostali dopuszczeni do matury w roku szkolnym 1956/57 mogli powtarzać rok szkolny w wybranych szkołach, a jedną z nich była szkoła w Czernichowie. W tym samym czasie zlikwidowano dwuletnie licea dla dorosłych.

W 1975 r. powstało w Czernichowie Centrum Kształcenia Rolniczego, w którego skład weszły pięcioletnie i trzyletnie technikum rolnicze (stacjonarne i zaoczne) oraz zasadnicze szkoły zawodowe z Czernichowa, Dobczyc, Krzeszowic, Myślenic, Rybnej i Wiśniowej. Ten stan organizacyjny przetrwał dwa lata i w 1977 r. utworzono Zespół Szkół Rolniczych oraz otwarto Policealne Studium Zawodowe o specjalności ekonomiki i rachunkowości rolnej (przetrwało dwa lata). Z kolei w roku szkolnym 1988/89 uruchomiono czteroletnie Liceum Rachunkowości Rolnej przekształcone następnie w Liceum Ekonomiczne o specjalności rachunkowość przedsiębiorstw rolnych.

W 1994 r. przestało istnieć trzyletnie stacjonarne technikum rolnicze a trzy lata później również zasadnicza szkoła zawodowa.

Późniejsze lata, to okres permanentnych zmian organizacyjnych w wyniku czego doszło do utworzenia w Czernichowie Zespół Szkół Rolniczych Centrum Kształcenia Ustawicznego im. Franciszka Stefczyka (dalej Szkoła Rolnicza) obejmującego: szkołę, internat i gospodarstwo rolne.

Szkoła umożliwia kształcenie młodzieży w systemie dziennym i zaocznym.

Kształcenie dzienne dla młodzieży obejmuje: liceum ogólnokształcące (3-letnie) sportowo-turystyczne (rozszerzona biologia i geografia); technikum w zawodzie (4-letnie); technik rolnik, technik ekonomista, technik agrobiznesu i technik handlowiec; zasadnicza szkoła zawodowa w zawodzie rolnik (3-letnia).

Kształcenie zaoczne dla dorosłych obejmuje: uzupełniające liceum ogólnokształcące na podbudowie zasadniczej szkoły zawodowej (2-letnie); liceum ogólnokształcące na podbudowie gimnazjum (3-letnie); technikum uzupełniające na podbudowie zasadniczej szkoły zawodowej w zawodzie rolnik (technik rolnik) 3-letnie; technikum na podbudowie

szkoły podstawowej i gimnazjum w zawodzie technik rolnik i technik handlowiec (4-letnie); szkoły policealne w zawodzie: technik rolnik, technik ochrony środowiska, technik informatyk i technik handlowiec.

Rozwój szkolnictwa rolniczego po II wojnie światowej spowodował zmiany w zasięgu rekrutacji uczniów. Jeżeli jeszcze w pierwszych latach powojennych do szkoły uczęszczali uczniowie z kilku województw, to w miarę upływu lat rekrutacja zaczęła się zawężać do powiatu krakowskiego, a współcześnie bazuje na gminie Czernichów i kilku gminach ościennych. Druga zmiana to skład uczniów pod względem płci. Jeżeli na początku lat pięćdziesiątych XX w. przeważali chłopcy, to współcześnie przeważają dziewczęta. A zasadnicza zmiana, to masowy napływ do szkoły młodzieży chłopskiej, inteligencji wiejskiej i z małych miast.

Szkoła posiada internat, stołówkę i zapewnia podstawową opiekę lekarską.

Gospodarstwo szkolne, to baza praktycznego nauczania i wzór do naśladowania przez okolicznych rolników. To na jego bazie powstała szkoła i odegrało oraz wciąż odgrywa ogromną rolę w procesie dydaktycznym. Posiada 220 ha użytków rolnych, w tym 164 ha gruntów ornych. Posiada licencję na prowadzenie praktycznej nauki zawodu. Specjalizuje się w chowie krów mlecznych (ok. 70 szt.), prowadzi hodowlę koni pod wierzch. Produkcja roślinna opiera się na uprawie pszenicy, jęczmienia, owsa, kukurydzy i rzepaku.

Baza materialna szkoły w okresie powojennym ulegała zmianom. Zmniejszyła się liczba budynków, ponieważ w szkolnych budynkach umieszczono: urząd gminy (później przedszkole), pocztę i ośrodek zdrowia. Pozostałe budynki na skutek braku remontów przez szereg lat były w złym stanie technicznym.

Od 1959 r. szkoła została objęta długofalowym planem inwestycyjnym. I tak zrealizowano:

- modernizację ujęcia wody pitnej, budowę hydroforu oraz centralnej kotłowni (1961 r.),
- zakończenie budowy i oddanie do użytku sieci urządzeń centralnego ogrzewania, kanalizacji i wody pitnej (1965 r.),
- oddanie do użytku nowej obory (1973 r.),
- zakończenie budowy i oddanie do użytku nowego internatu na 220 miejsc (1974 r.),
- oddanie do użytku nowej hali sportowej (1976 r.),
- zakończenie budowy wiaty dla maszyn i bukaciarni (1979 r.).

Wybudowanie internatu w sposób znaczący odciążało budynek główny i pomieszczenia służące dotychczas celom socjalnym zostały zwolnione na cele dydaktyczne. Powstały w nich gabinety i pracownie dydaktyczne.

W późniejszym okresie również realizowano inwestycje modernizacyjne, jak: remont budynku mieszkalnego (pracowników), remont kotłowni głównej, wymianę sieci magistralnej (wodociągowej), remont ogrodzenia obiektów szkolnych, oczyszczenie rzeki Młynówki, wymianę instalacji odgromowej, wymiana obłachowania i rynien na budynku szkolnym, uruchomienie nowej kotłowni gazowej (1999 r.) na potrzeby internatu i modernizacja kuchni.

Ze względu na to, że zasadnicza część budynków szkolnych pamięta początki jej istnienia, stan ich pozostawiał wiele do życzenia, a podjęte działania inwestycyjne w 2008 r. mają na celu ten stan zmienić.

Nauczanie w szkołach, a zwłaszcza zawodowych wymaga zorganizowania gabinetów i pracowni (do nauczania wszystkich przedmiotów). Już w latach pięćdziesiątych XX w. podejmowano starania zmierzające do zorganizowania nowoczesnych sal lekcyjnych, ale stało się to możliwe na szerszą skalę po zrealizowaniu szeregu inwestycji budowlanych w latach siedemdziesiątych, a zwłaszcza po wybudowaniu internatu i wyprowadzeniu części socjalnej z głównego budynku szkolnego. Powstały również warunki do powstania Izby Pamięci Szkoły (1983 r.) oraz Izby Pamięci Narodowej, która jest jednocześnie klasopracownią historyczną.

Szkoła pielęgnuje kontakty ze swoimi wychowankami organizując okresowe zjazdy absolwentów, a od 1985 r. w pierwszy piątek po dniu 20 czerwca (dzień otwarcia szkoły w 1860 r) obchodzone jest święto szkoły. Do szkoły przybywają absolwenci, rodzice, członkowie Klubu Seniora i wraz z młodzieżą szkolną oraz gronem pedagogicznym biorą udział w uroczystości zakończenia roku szkolnego.

Obecnie trwają prace przygotowawcze do zjazdu absolwentów z okazji 150-lecia istnienia szkoły. W tym okresie szkołę opuściło ok. 7 tys. absolwentów, którzy zasilili kadry inteligencji pracującej we wszystkich dziedzinach, a szczególnie na wsi i w rolnictwie. Wnieśli oni ogromny wkład w rozwój życia naukowego, gospodarczego i kulturalnego kraju.

5. Podsumowanie

Dzięki świątłym i patriotycznym obywatelom powstała i rozwinęła działalność Szkoła Rolnicza w Czernichowie o bogatym dorobku dydaktycznym i naukowym. Wykształciła około 7 tysięcy absolwentów, którzy zasilili kadry we wszystkich dziedzinach działalności.

Szkoła przeszła głębokie przeobrażenia: zwielokrotniła liczbę przyjmowanych uczniów oraz liczbę absolwentów, z jednego kierunku kształcenia do kształcenia wielokierunkowego, na różnych poziomach. Umożliwia kształcenie młodzieży w systemie szkolnym i zaocznym. Do kształcenia praktycznego wykorzystuje gospodarstwo szkolne.

Z pierwszego naboru w 1860 r. – z 19 uczniów szkołę ukończyło tylko 4, współcześnie co roku kończy ją ponad stu absolwentów. Szkoła początkowo zatrudniała 3 pracowników, obecnie 60, w tym 44 nauczycieli.

LITERATURA

1. Hyla J., Jarosz J. (red.) (2000): Szkoła Rolnicza w Czernichowie 1960-2000, Księgarnia Akademicka, Kraków - Czernichów.
2. Prażmowski Adam, w: Wielka encyklopedia PWN (2004): Wyd. Nauk. PWN, Warszawa, t. 22.
3. Rocznik c.k. Towarzystwa Gospodarczo-Rolniczego (1851): Kraków.
4. Samoliński S. (2006): Szkoła Rolnicza w Czernichowie k. Krakowa w okresie II wojny światowej (1939-1945), Oficyna Wydawnicza Łośgraf, Warszawa, t. 1 i t. 2.
5. Staniszkis Witold, w: Wielka encyklopedia PWN (2004): Wyd. Nauk. PWN, Warszawa, t.25.
6. Stefczyk Franciszek, w: Wielka encyklopedia PWN (2005): Wyd. Nauk. PWN, Warszawa, t. 26.
7. Żabikowo, w: Wielka encyklopedia PWN (2005): Wyd. Nauk. PWN, Warszawa, t. 30.

FRANCISZEK KAPUSTA

SZKOŁA ROLNICZA W CZERNICHOWIE – 150 LAT W SŁUŻBIE POLSCE I JEJ WSI

STRESZCZENIE

Szkolnictwo rolnicze w Polsce przeszło długą ewolucję, a Szkoła Rolnicza w Czernichowie jest tego najlepszym przykładem. Powstała w 1860 r. z inicjatywy oraz organizacyjnej i finansowej pomocy Krakowskiego Towarzystwa Gospodarczo-Rolniczego i z krótkimi przerwami w czasie I i II wojny światowej prowadzi działalność do dzisiaj.

Szkoła zwieliokrotniła liczbę przyjmowanych uczniów oraz liczbę absolwentów, z jednego kierunku kształcenia przeszła do kształcenia wielokierunkowego, na różnych poziomach. Umożliwia kształcenie młodzieży w systemie dziennym i zaocznym, a do kształcenia praktycznego wykorzystuje gospodarstwo szkolne.

Z pierwszego naboru w 1860 r. - 19 uczniów szkołę ukończyło tylko 4, współcześnie co roku kończy ją ponad stu absolwentów. Szkoła początkowo zatrudniała 3 pracowników, obecnie 60, w tym 44 nauczycieli. Wykształciła około 7 tysięcy absolwentów, którzy zasilili

kadry we wszystkich dziedzinach działalności, a szczególnie na wsi i w rolnictwie. Wnieśli oni ogromny wkład w rozwój życia naukowego, gospodarczego i kulturalnego kraju.

FRANCISZEK KAPUSTA

THE AGRICULTURAL SCHOOL IN CHERNICHOV - 150 YEARS OF SERVICE FOR POLAND AND ITS COUNTRYSIDE

SUMMARY

Agricultural teaching in Poland has undergone long evolution and Agricultural School in Chernichov is the best example of it. It was established in 1860 by Krakowskie Towarzystwo Gospodarczo-Rolnicze [Krakow Business and Agricultural Society] and with short breaks for the first and the second World War it has been operating till today. The School multiplied number of pupils and graduates and transformed itself from one-direction into multiple-direction teaching on various levels. It provides teaching in both systems and for practical teaching own farm is used. Out of 16 pupils starting learning in 1860 only 4 graduated and nowadays about 100 graduates is leaving the School annually. At its beginning there were only 3 teachers and now 60 staff including 44 teachers. About 7 thousand pupils graduated over those years and populated all areas of activity and especially countryside and agriculture. They brought huge input in development of scientific, business and cultural life of our country.